

DET OMEDVETNA I NYA PERSPEKTIV - ETT PSYKISKT SYSTEM MELLAN HUDENS OCH KÄNSLANS BERÖRING

Av Alf Nilsson
Symposion, 2009.

Perspektiv på det omedvetna

Professor emeritus Alf Nilsson har i sin senaste bok *Det omedvetna i nya perspektiv. Ett psykiskt system mellan hudens och känslans beröring* valt att belysa det omedvetna, beskrivet av Sigmund Freud. Som titeln aviserar sker detta i ljuset av modern teori och forskning, inom främst psykologi och neurobiologi. Huvudspåret i boken är utvecklingsperspektivet, såväl fylo- som ontogenetiskt. Människan och hennes psykiska funktioner är ett resultat av evolutionen.

I *Drömtydning* formulerade Freud sin teori om det omedvetna som ett psykiskt system. Denna formulering förblev han trogen genom hela sin vetenskapliga gärning. "Drömtydning är mitt enda verkligt betydelsefulla vetenskapliga bidrag", ska Freud ha yttrat mot slutet av sitt liv. Freud var den förste att beskriva det omedvetna som ett psykiskt system som fungerade enligt andra regler och principer än vad som gäller för det medvetna tänkandet. Han gick dock aldrig själv riktigt till botten med denna upptäckt. Den chilensk-italienske psykoanalytikern, och professorn i psykiatri, Ignacio Matte Blanco tog sig an denna uppgift, med matematisk logik som verktyg och språk. Enligt Matte Blanco fungerar det omedvetna enligt symmetrisk logik, där endast likheter beaktas och individualitet negligeras. Det medvetna fungerar däremot enligt aristotelisk logik, där skillnader och individualitet är i fokus. Dessa logiska principer är inbördes oförenliga och kan inte översättas till varandra.

Människan fungerar alltid utefter båda i ett växelspel som Matte Blanco kallar bi-logik. Freud betonade tidigt att det omedvetna som sådant aldrig kan bli medvetet. Matte Blancos förklaring till detta är just den inbördes logiska oförenligheten. De psykiska strukturer som enligt Matte Blanco bäst svarar mot den bi-logiska funktionen är emotionerna: "[E]motionen och det omedvetna är i grunden samma sak".

Affekternas roll

Författaren använder Silvan Tomkins affektteori för beskrivningen av människans emotionalitet. Enligt Tomkins är affekterna människans primära motivationssystem. I evolutionärt hänseende är affektsystemet ett värderingssystem som var ett primärt "tänkande" i ett tidigare evolutionärt stadium. Affekterna gav då en direkt handlingsorienterad information till individen. Med utvecklingen av neocortex och den kognitiva förmågan har affekterna fått en annorlunda roll. De är nu analoga förstärkare av vilket stimuli som helst. Som förstärkare är affekterna abstrakta, obundna till sina objekt, självförstärkande, smittsamma, och generella till tid och rum. Affekterna talar aldrig i egen sak, men inget blir en meningsfull angelägenhet, som inte får affektiv färgning. Mestadels verkar de i bakgrunden, men är styrande för medvetande och handling. Tomkins säger att "[K]ännetecknen som Freud tillskrev det omedvetna är också utmärkande för affekterna."

Människan är den kognitivt mest utvecklade varelsen, och också den mest relationellt orienterade. Ett nyfött människobarnet är unikt hjälplöst, helt beroende av relationen till föräldrar för omvårdnad, beskydd och utveckling. De affektiva banden är det bärande under den tidiga barndomen, då den kognitiva utvecklingen långsamt fortskrider. Med stöd i Jean Piagets epistemologiska teori om människobarnets kognitiva utveckling i stadier framhåller författaren två milstolpar. Etableringen av förmågan till rekognition vid ungefär 8 månaders ålder, och förmågan till evokation vid runt 3 års ålder. Det är fr.a. under perioden där emellan som affektiva och rekognitiva mönster, eller scripts, upprättas inom varje individ. Med etableringen av den evokativa förmågan - och språket - träder barnet in i en högre form av medvetande. Detta medvetande stänger dörren till den tidigare rekognitiva föreställningsvärlden. Den kvarstår som ett invariant system, *Systemet för rekognitiva föreställningar*, vilket som sådant aldrig är åtkomligt för medvetandet. Det är samtidigt den fond utan vilken det medvetna tänkandet, skulle sakna fäste och avstamp.

Författaren refererar grundligt den forskning som, i laboratoriemiljö, under decennier bedrivits om perception och processer på omedveten nivå. Forskningsresultaten ger inget utrymme för tvekan om att dessa fenomen existerar. I den mera djuplodande humanvetenskapen kan sådan bevisning aldrig tillhandahållas. Författaren kan dock övertygande argumentera för det omedvetnas existens även som *system* och ständigt närvarande bakgrund ur psykologiskt, formellt logiskt, neurobiologiskt, lingvistiskt, epistemologiskt och evolutionärt perspektiv. I boken ägnas också stort utrymme åt att ge teorierna belysning, med hjälp av autentiska

fallbeskrivningar.

Mötesplats för teortiker

Detta är en bok av stor betydelse. Ur en monstruös kunskapsmassa destilleras de relevanta delarna mästerligt ned i bokens behändiga format på mindre än 300 sidor. De olika teoretikerna möts ständigt i den löpande texten, med författaren som livligt engagerad kunskapare och moderator. Författaren har ett stringent och tydligt språkbruk och vänder sig hela tiden direkt till sin läsare, mån om att förmedla sitt budskap. I ansatsen att belysa det omedvetna fogar författaren samman teorier från vitt skilda områden till en meningsfull och begriplig kontext, och som läsare får man av ständiga "aha-upplevelser".

Utgångspunkten är Sigmund Freuds beskrivning av det omedvetna, men den vetenskapliga ansatsen sträcker sig över hela det psykologiska fältet. Boken borde därför vara av stort värde för alla som arbetar inom detta fält, oavsett metodologi. Av samma skäl borde den ha en självklar plats som kurslitteratur på psykolog- och psykoterapeututbildningar.

MATS NILSSON

Psykolog, psykoterapeut och specialist i klinisk psykologi, Lund

REFERENS:

Nilsson, A (2009): *Det omedvetna i nya perspektiv. Ett psykiskt system mellan hudens och känslans beröring*, Symposion.

Publicerad i juni 2010